

İKTİSADİ DALGALANMALAR OLGUSU ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE'DE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME

Halit SUIÇMEZⁱ
Aykut EKİNCİⁱⁱ

ÖZET

Çalışma, 2001 krizi sonrası, tarihindeki en büyük genişleme dönemlerinden birini yaşamakta olan Türkiye ekonomisi için sürdürülebilir büyümeyi tartışmaktadır. Bu tartışma yapılırken, iktisadi dalgalanmalar alanındaki son teorik gelişmelerin istikrarlı büyüme için ortaya koyduğu politika önerilerinden yararlanılmakta, 2001 krizi sonrası yaşanan siyasi, kurumsal ve sosyal gelişmeler göz önünde tutulmakta ve üretim, istihdam, verimlilik ilişkileri analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İktisadi Dalgalanmalar, Sürdürülebilir Büyüme, Verimlilik.

ABSTRACT

SUSTAINABLE GROWTH IN TURKEY IN THE FRAMEWORK OF ECONOMIC FLUCTUATIONS

This study elaborates on the sustainable growth in Turkish economy, which has witnessed one of the greatest expansion periods since 2001 crisis. Making use of the suggestions over growth policies which are drawn from current theoretical developments, and considering the political, institutional and social developments faced after 2001 recession, the study analyses the relationship among output, employment and productivity.

Key Words: Economic fluctuations, Sustainable Growth, Productivity.

Halit SUIÇMEZ, Dr., Milli Prodüktivite Merkezi Uzmanı.

Aykut EKİNCİ, Araş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, İktisat Bölümü. Yazar; Sayın Prof. Dr. Ersan BOCUTOĞLU ve Doç. Dr. Haydar AKYAZI'ya değerli öneri ve eleştirileri için teşekkür eder.

1. GİRİŞ

Tarihi süreç içerisinde, üretim ve üretime bağlı olarak yatırım, tüketim, istihdam gibi diğer makro değişkenlerin genelde istikrarlı bir seyir izlemediği gözlenmektedir. Aksine bu makro değişkenler, kendi trend değerleri etrafında dalgalanmaktadır. Ekonomik faaliyetlerdeki bu hareketliliğin izlenmesi “iktisadi dalgalanmalar” veya “iş çevrimleri” olarak bilinen araştırma alanını oluşturmaktadır.

İktisadi dalgalanmaların klasik tanımlaması Burns ve Mitchell’a aittir: İş çevrimleri, toplam ekonomik faaliyetlerin ağırlıklı olarak firmalar tarafından organize edildiği uluslarda ortaya çıkan bir dalgalanma türüdür. Bir çevrim, birçok ekonomik faaliyette hemen hemen aynı zamanda gerçekleşen genişlemeler, benzer şekilde takip eden genel durgunluklar ve daralmalar ile bir sonraki çevrimin genişleme dönemiyle birleşen canlanmalardan oluşur; değişimlerdeki bu birbirini izleyen sıralanma tekrarlanmakla birlikte, periyodik değildir; iş çevriminin süresi bir yıldan on veya on iki yıla kadar değişir. İş çevrimleri, hemen hemen aynı genişlikteki daha küçük çevrimlere bölünmezler (Burns-Mitchell, 1946: 3).

Tanımdan yararlanılarak varılan sonuç; özellikle sanayi üretiminde ortaya çıkan periyodik fakat düzensiz aralıklarla tekrarlanan genişleme ve daralma dönemlerinin sanayileşmiş ülke ekonomilerinin ortak bir özelliği olmasıdır. Bir diğer deyişle, bir genişleme dönemini kaçınılmaz olarak bir daralma dönemi izlemektedir. Bununla birlikte daralma dönemlerinin sıklığı, uzunluğu ve şiddetinin azaltılması ekonomi politikalarının temel amaçlarından biridir. Daralma dönemi, üretimin ortalama büyüme oranından daha az artmasını simgelemekle birlikte; bu dönemde büyüme oranları pozitif olabilir. Bunalım (kriz-depresyon) dönemi ise daralma döneminden farklı olarak negatif büyümeyi göstermektedir.

Çoğu gelişmiş ülke, iktisadi dalgalanmanın daralma dönemlerini pozitif büyüme oranlarıyla atlatabilirken, gelişmekte olan ülkeler genelde negatif büyüme oranlarıyla karşılaşmaktadırlar. Çizelge 1’de ABD, İngiltere, Türkiye ve Arjantin’in 2000 ABD Doları’na göre reelleştirilmiş GSYİH büyüme oranları serisinin özellikleri verilmektedir. Görülebileceği üzere, ortalama büyüme oranları çok farklılık arz etmemekle birlikte, Arjantin ve Türkiye’de üretimin değişkenliği daha fazladır. Örneğin, 1992-2005 döneminde ABD ve İngiltere ekonomilerinin karşılaştığı en düşük büyüme oranları sırasıyla % 0,8 ve % 0,2 olurken, Arjantin ve Türkiye ekonomileri için büyüme oranları - % 10,9 ve - % 7,5’dir. Daralma dönemlerinde üretimdeki büyük düşüş, genelde genişleme dönemlerine önemli bir artış olarak yansımaktadır. Nitekim Arjantin ve Türkiye ekonomilerinin ulaştığı maksimum büyüme oranları % 11,9 ve % 8,9 iken, ABD ve İngiltere için bu rakamlar % 4,5 ve % 4,4’dür. Sonuç olarak, üretimdeki değişkenliğin göstergesi olan standart sapma, Arjantin ve Türkiye’de 6,7 ve 5,8 gibi yüksek değerlerdeyken, ABD ve İngiltere’de 1,2 ve 1’dir.

Çizelge 1: Reel GSYİH Büyüme Oranlarının Karşılaştırması

	ABD	İngiltere	Arjantin	Türkiye
Ortalama	3,3	2,7	2,8	3,9
Maksimum	4,5	4,4	11,9	8,9
Minimum	0,8	0,2	-10,9	-7,5
Standart Sapma	1,2	1,0	6,7	5,8

Kaynak: World Development Indicators (WDI), 2006 CD-ROM.

Bu göstergeler, Türkiye'nin büyüme sürecini iyi yönetemediğini ve iktisadi daralma dönemlerinin genelde ekonomik krizlerle sonlandığını göstermektedir. Ekonomik krizlerle sık sık kesilen bir ekonomik büyüme süreci sürdürülebilir olmamakta ve önemli sosyal maliyetleri de beraberinde getirmektedir.

Bu çalışma, iktisadi dalgalanmalar teorisindeki son teorik gelişmelerin istikrarlı büyüme için ortaya koyduğu politika önerileri ışığında, 2001 krizi sonrası tarihindeki en büyük genişleme dönemlerinden birini yaşamakta olan Türkiye ekonomisi için sürdürülebilir büyümeyi tartışmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde "Günümüzdeki İktisadi Dalgalanma Teorileri ve Sürdürülebilir Büyüme" incelenerek, iktisat teorisinin sürdürülebilir büyüme için önerileri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde "2001 Krizi Sonrası Yaşanan Siyasi, Kurumsal, Sosyal Gelişmeler ve Sürdürülebilir Büyüme" konusu ele alınarak, 2001 krizinin değiştirici etkisi üzerinde durulmuştur. "Üretim, İstihdam, Verimlilik Değişimleri ve Sürdürülebilir Büyüme" isimli dördüncü bölümde ise; büyüme, istihdam ve verimlilik arasındaki ilişkiler sürdürülebilir büyüme çerçevesinde incelenmiştir. Nihayet "Sonuç ve Değerlendirme" bölümünde, çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak, sürdürülebilir büyüme için önerilere yer verilmiştir.

2. GÜNÜMÜZDEKİ İKTİSADİ DALGALANMA TEORİLERİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME

1980 sonrası dönemde iktisadi dalgalanmalar alanında iki temel yaklaşım bulunmaktadır: Klasik düşüncenin günümüzdeki temsilcisi olan reel konjonktür teorisi ve Keynesyen düşüncenin temsilcisi olan yeni Keynesyen okul. Bu bölümde ilk olarak kısaca bu iki yaklaşım tanıtılmış; daha sonra 2000'li yılların başında ortaya çıkmaya başlayan yeni neoklasik okul üzerinde durulmuştur. Yeni neoklasik sentezin incelenmesindeki temel amaç, günümüzdeki iktisadi dalgalanmalar araştırmalarının ortaya koyduğu son bakış açısını anlayarak, politika önermelerini görmektir.

Reel konjonktür teorisi (RKT), iktisadi dalgalanmaları tam rekabet piyasalarında ortaya çıkan reel arz şoklarıyla, özellikle verimlilik şoklarıyla açıklamaktadır. RKT'ye göre, iktisadi dalgalanmalar bir ekonominin gelir, üretim ve başta emek olmak üzere faktör girdilerinde parasal olmayan nedenler dolayısıyla ortaya çıkan tekrarlanan dalgalanmalardır (McGrattan, 2006: 1). Toplam faktör verimliliğindeki değişimler ile ekonominin genişleme ve daralma dönemlerine yönelmesi doğrudan iki temel etkiye bağlıdır. Bunlardan birincisi, *yatırım talebindeki değişimler* ve ikincisi, *emek talebindeki değişimlerdir*. Teknolojik

değişme, mevcut sermaye teçhizatının bir kısmının eskimesine neden olur ve geçici olarak verimliliği düşürür. Firmalar emek verimliliklerinin azalmasına bakarak, gelecekteki kârlarının düşeceğini tahmin ederler. Düşük kâr beklentisiyle birlikte, yeni sermaye harcamalarını da kısar ve daha düşük emek verimliliği nedeniyle bazı çalışanlarını işten çıkarmayı planlarlar. Bu nedenle verimlilikteki geçici düşüşün ilk etkisi, yatırım ve emek taleplerindeki azalmadır. Verimlilik azalışı sonucu sermaye piyasasında yatırım talebinin azalması, reel faiz oranlarını düşürür. Böylece bugünkü çalışmanın getirisi azalır. Emegın zamanlararası ikamesi hipotezine göre, işgücü reel ücretlerin geçici olarak düşük olduğu dönemlerde daha az çalışarak ve reel ücretlerin geçici olarak yüksek olduğu dönemlerde ise daha fazla çalışarak emek arzını zaman içinde kaydırır. Daralma döneminde verimlilik şokunun emek talebini azaltıcı etkisi, reel faizlerin emek arzını azaltıcı etkisinden daha büyük olduğundan, düşük bir reel ücret düşüşüne karşın istihdamda önemli bir azalma gerçekleşebilmektedir (Parkin, 2003: 370-1; Snowdown-Vane-Wynarczky, 1994: 248). Nihayetinde RKT'nin vardığı sonuç, daralma dönemlerinin piyasaların eksik işleminin bir sonucu olmamasıdır. Aksine bu dönemler, genellikle pozitif ve nadiren negatif yönde olan verimlilik değişmelerinin bir sonucudur. Doğal işsizlik oranının dalgalanmasının ana nedeni, verimlilik şokuyla başlayan süreçte “emeğın zamanlararası ikamesi hipotezine” uygun olarak bireylerin çalışma tercihlerinin de dalgalanmasıdır.

Yeni Keynesyen iktisatçılardan Mankiw (1989: 2) reel konjonktür teorisini iktisadi dalgalanmaların sosyal maliyetini önemsemeyen tehlikeli bir bakış açısı olarak yorumlar. Ona göre RKT, iktisadi daralma dönemlerine iktisat politikalarıyla müdahale edilmesinin gereksiz olduğunu savunmaktadır. Buna karşın yeni Keynesyen yaklaşım, iktisadi dalgalanmaların anlaşılması için piyasa başarısızlıklarına vurgu yapar. Eksik rekabet şartları nedeniyle, ekonomide ücret ve fiyat katılığı söz konusudur ve bu durum talep dalgalanmalarına neden olarak iktisadi dalgalanmaların oluşumunun temel kaynağını oluşturmaktadır. Eksik rekabet şartlarını açıklamayı amaçlayan yeni Keynesyen modeller üç kategoriye ayrılabilir: Fiyat katılığı modelleri, nominal ve reel ücret katılığı modelleri, risk ve eksik enformasyon modelleri. Her bir model, eksik rekabetin varlığına farklı yönlerden yaklaşmakta ve iktisadi dalgalanmanın oluşumunda dengenin geç ayarlanmasının önemine vurgu yapmaktadırlar. Sonuçta yeni Keynesyen iktisat, reel konjonktür teorisinin tersine daralma dönemlerine iktisat politikalarıyla müdahale edilmesini desteklemektedir.

1980 sonrasında reel konjonktür ve yeni Keynesyen teoriler arasında bir çatışma yaşanmakla birlikte, günümüzde iktisadi dalgalanmaların en iyi şekilde anlaşılmasını amaçlayan yeni bir uzlaşma belirmektedir. Goodfriend ve King (1997) bu uzlaşmayı yeni neoklasik sentez (YNS) olarak isimlendirmektedir. 1960'lardaki neoklasik-Keynesyen sentezde olduğu gibi, yeni neoklasik sentez de, rakip halindeki reel konjonktür ve yeni Keynesyen okulların önde gelen özelliklerini birleştirmeye çalışmaktadır.

Zouache (2004: 95-105) reel konjonktür teorisi ile yeni Keynesyen iktisat arasındaki metodolojik yaklaşmayı ve bunun sonucunda ortaya çıkan yeni neoklasik sentezi incelemektedir. Reel konjonktür teorisi ile yeni Keynesyen iktisat arasındaki en önemli ortak nokta, metodolojik olarak her ikisinin de makroekonomik analizlerini mikro temellere dayandırmalarıdır. Bu durum, mikroekonomik kararların temelde rasyonel olarak alınması

durumunu da içermektedir. YNS bu temeli aynen korumaktadır. Bununla birlikte sadece “makro ekonominin mikro temelleri” bu iki okul arasındaki yakınlaşmayı açıklamaya yetmemektedir. Bu yakınlaşmanın iki boyutu daha vardır. Bunlardan birincisi Walrasyan geleneğe sahip reel konjonktür modellerinin stilize olguları, özellikle emek piyasasıyla ilgili olanları açıklamadaki yetersizliğidir. Sonuçta, reel konjonktür teorisyenleri teorinin öngörülerinin ampirik doğrulamasının sağlanabilmesi için yavaş fiyat ayarlaması ve eksik rekabet gibi yeni Keynesyen varsayımları modellerine dahil etme durumunda kalmışlardır. İkincisi, yeni Keynesyen iktisadın statik analizden dinamik analize geçme sorununu reel konjonktür modelleriyle çözmüş olmasıdır. Gerçekten de, yeni Keynesyen iktisatçılar (örneğin Danthine ve Donaldson, 1990; Cooper ve John, 2000) reel ve nominal fiyat katılığı, eksik rekabet, etkin ücretler gibi varsayımlarını dinamik stokastik genel denge içerisinde çözümlenerek etkilerini incelemişlerdir.

YNS'nin temel özellikleri görüldükten sonra politika önermelerine geçilebilir. Mankiw (2006: 14) YNS'nin görüşünün temelini, katı fiyatlar ve çeşitli diğer piyasa aksaklıkları nedeniyle, dinamik genel dengeye sahip ekonominin Pareto optimumdan sapmasının oluşturduğunu belirtmektedir. Pareto optimumdan sapmanın kabul edilmesi, para ve maliye politikalarının etkinliğinin de kabul edilmesi sonucunu doğurmaktadır. YNS, özellikle para politikalarının etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Çalışmanın bu kısmında öncelikle para politikası incelenmiş, daha sonra ise maliye politikası üzerinde durulmuştur. Ayrıca YNS'nin para ve maliye politikalarının teorik yapısından ziyade politika çıkarımları üzerinde durulduğu da belirtilmelidir.

Goodfriend ve King (1997: 25-51) YNS'de para politikasının rolünü incelemiş ve YNS para politikasının rolü hakkında bazı önemli sonuçlara varmışlardır. Bu sonuçlardan birincisi, YNS modelleri para politikasının reel ekonomik faaliyetler üzerinde önemli bir role sahip olabileceği, ikincisi, YNS modellerine göre maliyetli fiyat ayarlaması durumunda dahi, uzun dönemde enflasyon ve reel faaliyetler arasında çok az bir değiş-tokuş bulunduğu, üçüncüsü, YNS modellerinin enflasyonun giderilmesinin nispi fiyat bozulmalarını azaltarak ve işlem etkinliğini artırarak önemli kazançlar sağladığı, dördüncüsü, YNS modellerinin kredibilitenin para politikasının etkilerini anlamada önemli bir rol oynadığıdır. Bu dört kanı günümüzde geniş bir ülke grubunun merkez bankası yetkililerinin açıklamalarıyla uyum içindedir.

YNS yaklaşımı, *yansız* bir para politikası önermektedir. Yansız para politikası, istikrarlı bir fiyat ortamında üretimin potansiyel seviyesinde gerçekleşmesini destekleyen para politikası olarak tanımlanabilir. Yeni sentez, böyle bir para politikasının marjinal maliyetin üzerindeki ortalama markup fiyatlandırmasının istikrarlı olmasını gerektirdiğini ve bunun da enflasyon hedeflemesiyle sağlanabileceğini belirtir. Bu durumda para politikasının birinci amacı fiyat seviyesinin istikrarlı olmasıdır.

YNS modellerinde *ortalama marku*, para politikasının yayılım mekanizması üzerinde önemli bir role sahiptir. Ortalama markup, marjinal maliyetin üzerinde belirlenen fiyatı göstermektedir. Ortalama markup, ekonomideki ortalama bir firma için fiyatın marjinal maliyete bölünmesiyle bulunur.

$$\mu_t = \frac{P_t}{\psi_t} \quad (1)$$

Zamanın herhangi bir anında yalnızca firmaların bir kısmı fiyatlarını ayarlayacak ve yeni bir markup düzeyi belirleyeceklerdir. Bunu marjinal markup olarak isimlendirmekteyiz:

$$\mu_t^* = \frac{P_t^*}{\psi_t^*} \quad (2)$$

Burada P_t^* fiyat ayarlaması yapan firmaların gelecekteki ekonomik şartlar hakkındaki beklentilerine dayanır. T dönemindeki reel ekonomik faaliyetin belirlenmesinin analizinde ortalama markup önemli bir yer tutar. Ayrıca, reel marjinal maliyetin ortalama markupun tersi olduğu da belirtilmelidir. Reel marjinal maliyet (\mathcal{G}_t) aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$\mathcal{G}_t = \frac{1}{\mu_t} = \frac{\psi_t}{P_t} \quad (3)$$

Ortalama markupa ek olarak, YNS modellerinde var olan ikinci önemli etki mekanizması nispi fiyatlardaki değişimin ekonomi üzerindeki etkisidir. Ekonomideki bazı fiyatlar yapışkan olduğundan, genel fiyat seviyesindeki değişimler nispi fiyatların da değişmesine neden olur. Nispi fiyatlardaki bu bozulma, nihai ürünlerin alternatif faydalarını değiştirerek toplam üretimin yanlış yönlendirilmesine neden olur.

Sonuçta, YNS modelinde reel marjinal maliyetle fiyat seviyesi arasındaki ilişki aşağıdaki denklemle ifade edilebilir:

$$\log P_t = \log P_{t-1}^* + \log(\mathcal{G}_t / \mathcal{G}) + 2 \sum_{j=1}^{\infty} \beta^j \log E_t(\mathcal{G}_{t+j} / \mathcal{G}) \quad (4)$$

Fiyat seviyesi için yapılan bu rasyonel beklentili çözümün iki önemli özelliği vardır. Birincisi, fiyat seviyesi kısmen geçmişteki fiyatlar tarafından belirlenmektedir. İkincisi, firmalar cari ve gelecekteki marjinal maliyetlerine göre bugünkü fiyatlarını ayarlamaktadırlar. Böylece gelecekteki reel marjinal maliyet beklentileri bugünkü fiyatlandırma için önemli olmaktadır. Basitleştirilmiş YNS modelinde fiyat seviyesindeki değişimle üretim arasındaki ilişkiyi anlamak için reel marjinal maliyet üzerine odaklanılmalıdır. Ortalama markup ile üretim arasındaki ters yönlü ilişki basitçe:

$$\log(\mu_t / \mu) = -\varphi(\log y_t - \log \bar{y}_t) \quad (5)$$

denkleminde gösterilebilir. Burada \bar{y}_t esnek fiyatlı üretim seviyesini göstermektedir. t dönemindeki ortalama markup μ_t 'nin sabit markup μ 'den sapması arttıkça üretim

olumsuz etkilenecektir. Artık YNS modelinin optimal enflasyon oranı önerisi ele alınabilir. YNS modeli optimal enflasyon oranını incelerken üç önemli husus üzerinden hareket etmektedir. Birincisi, ortalama markup enflasyon oranına bağlı olmakta ve sıfıra yakın bir enflasyon oranında minimize edilmektedir. İkincisi, fiyat yapışkanlığına sahip herhangi bir modelde enflasyon oranı nispi fiyatların dağılımını etkilemekte ve bu yolla ürünlerin nihai kullanım değerleri değişmektedir. Bu durum sıfır enflasyonun varlığı durumunda minimize edilmektedir. Üçüncüsü, eğer fiyat uyumu kaynakların harcanmasına neden oluyorsa, bu da sıfır enflasyon durumunda minimize edilmektedir.

YNS sıfıra yakın bir enflasyona yansız bir para politikasıyla ulaşmayı önermektedir. Yansız para politikası ortalama markup değerini sıfır enflasyon civarında sabit bir μ değerinde tutacaktır. Bu durum üretim açığını ortadan kaldırarak her zaman ekonomide $y_t = \bar{y}_t$ olmasını sağlayacaktır. YNS sıfıra yakın enflasyona ulaşmanın enflasyon hedeflemesi ile gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir. Enflasyon hedeflemesi durumunda ise, kredibilite çok önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte yeni neoklasik sentezin ulaşılmasını istediği enflasyon bütün bir yaşam maliyetlerini ölçen TÜFE veya TEFÉ değildir. Nitekim Merkez Bankası bütün bir fiyat seviyesini düşürmek için toplam talebi azaltmak istediğinde, öncelikle esnek fiyatlar buna uyum sağlayacak, yapışkan fiyatlar ise yerinde kalacaktır. Bu durum yapışkan fiyatlı sektörlerde denklem (5) gereğince markup değerini yükselterek üretim açığının ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle merkez bankaları yalnızca yapışkan fiyatların çekirdek enflasyon indeksini istikrarlı hale getirmeye odaklanmalıdır.

Maliye politikasının iktisadi dalgalanmalar üzerindeki etkisi nedir? Bu soruya bugüne kadar iki temel cevap verilmiştir. Birincisi, Keynesyen yanıtıdır. Keynesyen, iktisat genişleyici maliye politikasını toplam talepteki dışsal bir artış olarak görür. Bu artış talep kısıtına sahip firmaların daha fazla ürün satmalarına, bu ise gelirin ve istihdamın artmasına neden olur. Diğeri, reel konjonktür teorisi yaklaşımıdır. Reel konjonktür teorisi kamu harcamalarındaki artışın vergilerle finanse edildiğinde negatif refah etkisi yaratarak özel tüketimi kısacağını belirtir. Bu durum beraberinde emek arzının artarak daha düşük bir ücret seviyesinde üretim ve gelirin artmasına neden olur. Her iki yaklaşım da üretim ve istihdam yönünden aynı sonuçlara varmakla birlikte, ücretler ve özel tüketim yönünden tam ters yargılara sahiptirler. Ayrıca biri talep; diğeri ise arz yönlü bir açıklama yapısına sahiptir.

Linneman ve Schabert (2003: 911-2) YNS'de maliye politikasının rolünü incelemişlerdir. Yapışkan ücretli bir ekonomide kamu harcamaları üzerindeki pozitif bir şok iki temel etkiye sahiptir. Birincisi, emek arzı üzerinden üretimi artırıcı etkidir. İkincisi ise, özel tüketim bütünüyle dışlanmadığında ortaya çıkabilecek toplam talep artışıdır. Her iki etki de üretimi artırırken, üretim üzerindeki göreceli etkileri fiyatların yükselip yükselmeyeceğini belirler. Bu bakış açısıyla YNS modelinin kamu harcamalarının hem arz hem talep yönüne vurgu yaparak bir senteze ulaştığı söylenebilir. Kamu harcamalarının özellikle altyapı, araştırma geliştirme gibi verimliliği artıran ve sonuçta üretimle yakın ilişki içerisinde olan alanlara kaydırılması benimsenmektedir.

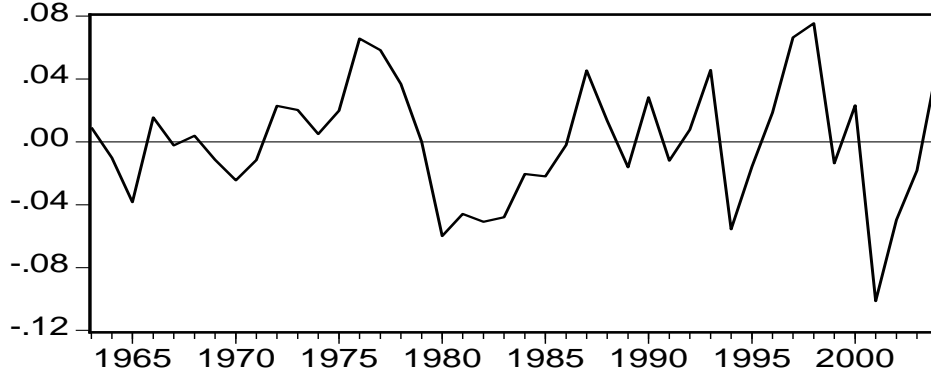
Tüm bu anlatılanlar özetlendiğinde, iktisat teorisinin iktisadi dalgalanmalarla ilgili önerileri beş ana başlık altında toplanabilir: (1) Mikro analiz önemlidir. Tüm makro sonuçların altında birey ve firma kararları yatmaktadır. (2) Beklentiler önemlidir. Bu amaçla reel sektör güven endeksi, tüketici güven endeksi gibi göstergelerle birey ve firma beklentileri dikkate alınmalıdır. (3) Para politikası etkilidir. Para politikası özellikle enflasyon üzerinden reel ekonomiyi etkilemektedir. Bu noktada Merkez Bankası bağımsızlığı, enflasyon hedeflemesi, kredibilite gibi kavramlar önem kazanmaktadır. (4) Kamu harcamaları altyapı, araştırma geliştirme gibi verimliliği artıran ve sonuçta üretimle yakın ilişki içerisinde olan alanlara kaydırılmalıdır. (5) Siyasi otoritenin üretimde verimlilik prensibine aykırı olarak yaptığı popülist harcamalar, uzun dönemli büyüme oranını düşürerek, beklentiler ve üretimi olumsuz etkileyecektir.

3. 2001 KRİZİ SONRASI YAŞANAN SİYASİ, KURUMSAL, SOSYAL GELİŞMELER VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME

Türkiye ekonomisi, Şekil 1'den de görülebileceği üzere, özellikle 1989 finansal serbestleşme sürecinden sonra sıklaşan aralıklarla ekonomik krizlerle karşı karşıya kalmaktadır. Nitekim 90'lı yıllar sonrası yaşanan 1994, 1999 ve 2001 krizi ile birlikte "sürdürülebilir büyüme" tartışmaları da artmıştır. Özellikle 2001 krizi, gerek daralma döneminin uzunluğu gerek şiddeti açısından Türkiye İktisat Tarihinde belki de yeni bir dönemin başlangıcını simgelemektedir. 2001 kriziyle birlikte reel GSMH % 9,5 azalmış, işsizlik artmış ve finansal piyasalarda uzun süreli bir istikrarsızlık söz konusu olmuştur. Ayrıca kriz; suç oranlarında artış, sağlık ve eğitim harcamalarında azalma gibi önemli sosyal maliyetleri de beraberinde getirmiştir. Bu haliyle 2001 krizinin, 1978-79 krizine benzer biçimde sürdürülemez bir ekonomik yapının belki de son krizi olduğu söylenebilir.

İktisadi daralma dönemleriyle daha az kesilen sürdürülebilir bir büyüme için yapılması gerekenler anlamında 2001 krizi, Türkiye ekonomisi için acı bir tecrübe niteliğindedir. Bununla birlikte; siyasi mekanizma, toplum ve özel sektör üzerindeki değiştirici etkisi analiz edilmesi gereken bir yapı arz etmektedir. Bu bölümün temel amacı, bu değişimlere genel bir perspektiften bakarak değerlendirmektir.

Şekil 1: Türkiye’de İktisadi Dalgalanmalarⁱ

Kaynak: TCMB, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>, 14.05.2007.

3.1. Siyasi Mekanizma

2001 krizi sonrası siyasi mekanizmada meydana gelen değişikliği içsel ve dışsal faktörlerle açıklamak mümkündür. Siyasi mekanizmayı değiştirici etkiye sahip olan içsel faktörler *toplumsal tepki* ve *özel sektör*, dışsal faktörler ise Uluslararası Para Fonu (*IMF*) ve Avrupa Birliği (*AB*) başlıkları altında değerlendirilebilir.

Siyasi mekanizmayı değişime zorlayan kısıtların başında “toplumsal tepki” gelmektedir. Toplumun 2001 krizi sonrasında, siyasetçilerin kısa dönemli “oy maksimizasyonuna” dayalı hareket tarzlarının orta ve uzun vadede ülkenin ekonomik ve sosyal refahını olumsuz etkilediği gerçeğinin daha çok farkına vardıkları savunulabilir. Böyle bir ortamda partilerin seçilme amacına uygun olarak, finansmanını sağlayamadıkları vaatlerde bulunmaları veya yönetimdeki partinin seçime doğru popülist politika izleme seçeneği önemli ölçüde kısıtlanmaktadır.

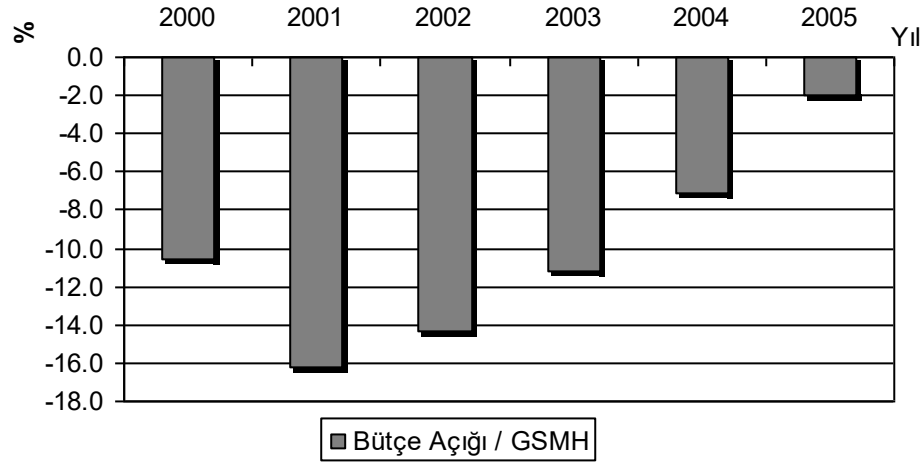
İkinci kısıt ise “özel sektör” başlığı altında toplanabilir. TÜSİAD, TOBB, TESK gibi sivil toplum kuruluşlarının siyasi mekanizma üzerindeki etkisi gittikçe artmaktadır. Bunun başlıca nedeni, kamusal sistemin sürdürülemez iç borç dinamiği ile devamlı olarak özel sektörü dışlayıcı ve verimlilik karşıtı bir etki yaratmasıdır. Nitekim, özellikle 1989 finansal serbestleşme döneminden sonra enflasyon ile reel faiz oranlarının yüksekliği ve belirsizliğindeki artış, sermayeyi üretimden çekmiş ve bu durum ortalama büyüme oranını düşürmüştür.

Toplumsal tepki ve özel sektör, içsel kısıtları oluştururken; IMF ve AB ise siyasi mekanizma üzerindeki dışsal kısıtları oluşturmaktadır. 2001 krizi sonrasında Türkiye için AB’nin, IMF’den daha önemli bir kısıt olduğu söylenebilir. Nitekim Uzak Doğu, Arjantin ve 2001 Türkiye krizlerindeki kötü yönetiminden dolayı bu dönemde IMF oldukça ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. IMF özellikle ülkelerin kendi içsel özelliklerini dikkate

ⁱ Seri, 1963-2003 dönemi reel GSYİH’nın H-P Trend 100 yöntemiyle trendden ayrıştırılmış halini göstermektedir.

almadan tüm ülkeler için benzer politikalar önermesi, kriz riskine rağmen ülkeye giriş yapan sermaye için risk primini azaltması ve krizleri öngörememesi nedeniyle eleştirilmiştir. AB'nin ise, doğrudan ekonomik bir kısıtlamadan ziyade, toplumun ve özel sektörün sürdürülebilir bir büyüme için istediği kurumsal ve sosyal düzenlemeler konusunda etkili olduğu söylenebilir.

Şekil 2: Bütçe Açığı / GSMH

Kaynak: TCMB, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>, 14.05.2007.

HM, <http://www.hazine.gov.tr/stat/e-gosterge.htm>, 14.05.2007.

Siyasi mekanizma üzerindeki içsel ve dışsal olarak nitelendirdiğimiz toplumsal tepki, özel sektör, IMF ve AB kısıtları nihayetinde maliye politikası için bir çerçeve oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile içsel ve dışsal faktörler birlikte bir “bütçe kısıtı” doğurmaktadır. Merkez Bankasının bağımsızlığıyla birlikte değerlendirildiğinde, bütçe kısıtı devletin borçlanma ihtiyacının düşürülmesi sonucunu doğurarak, düşük enflasyon ortamında sürdürülebilir büyümenin sağlanması yönündeki en önemli güvencelerden birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bütçe açığının azaltılması sorununun yapısal olarak çözülmesi gerekmektedir. 2001 krizi sonrası özelleştirme gelirleri bütçe açığının azaltılmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca ekonominin genişleme döneminde olması da bütçe gelirlerinin artışı sağlamıştır. Bütçe dengesinin özelleştirme geliri gibi geçici ve genişleme dönemiyle birlikte artan vergi geliri gibi konjoktüre göre değişebilen gelirlerle finansmanı sağlıklı olmamaktadır. Özellikle seçim dönemlerinde popülist harcamaların artabileceği beklentisi ile birlikte değerlendirildiğinde, bütçe dengesi sorununun yapısal olarak çözülmesi gerektiği açıktır.

3.2. Kurumsal Değişim

2001 krizi sonrası Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı kapsamında ekonominin yeniden yapılandırılması ve makroekonomik istikrarın kalıcı kılınması amacına yönelik birçok kurumsal değişim sözkonusu olmuştur. Bunlardan sürdürülebilir büyüme için belki de en önemlisi, 25.04.2001 tarih ve 4561 sayılı yasa ile Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın

(TCMB) bağımsızlığının kabul edilmesidir. Bu yasa ile TCMB'nin temel amacının “fiyat istikrarını sağlamak ve sürdürmek” olduğu hükme bağlanmış ve Hazine ile kamu kurum ve kuruluşlarına avans verilmesi, kredi açılması ve bu kuruluşların ihraç ettiği borçlanma araçlarının birincil piyasadan satın alınması yasaklanmıştır. Böylece Merkez Bankası, sürdürülebilir bir büyüme için gerekli olan belki de ilk şart üzerine odaklanmaktadır. Yeni neoklasik sentezde de belirtildiği üzere, ekonomi sıfır enflasyona yakın ve nisbi fiyat bozulmalarının az olduğu bir ortamda potansiyel üretime en yakın seviyeye ulaşacaktır. Ayrıca, TCMB'nin bağımsızlığının özellikle kamu açıklarınının finanse edilmeyeceği bilgisi nedeniyle, iktisadi oyuncuların beklentilerini pozitif etkilediği ve Merkez Bankası'nın kredibilitesini artırdığı da belirtilmelidir. Bütün bunlara ek olarak, 2001 yılının Şubat ayında dalgalı kur rejimine geçiş, 2002 sonrası örtülü enflasyon hedeflemesi, 2005 yılında TL'den altı sıfır atılması ve nihayetinde 2006'dan itibaren açık enflasyon hedeflemesine geçiş yeni neoklasik sentezin sürdürülebilir büyüme ile ilgili önerileriyle tutarlıdır. Bununla birlikte, Merkez Bankası başkanı değişiminin istikrarlı bir biçimde yapıldığı söylenemez. Türkiye ekonomisi 2006 yılı başlarında ilk defa Merkez Bankası bağımsızken bir başkan değiştirdi. Merkez Bankası'nın kredibilitesi açısından, bu sürecin daha açık olması, piyasaların beklentilerini dikkate alması ve belli bir geçiş süreci içermesi beklenebilirdi.

İkinci önemli değişim ise, özel sektör üzerinde olmuştur. Kriz döneminde özellikle finansal piyasalardaki oynaklık özel sektörün risk algısını artırmıştır. Nitekim, çoğu şirket bünyesinde risk departmanları kurulmuş veya var olanların önemi artmıştır. Kriz sonrası makroekonomik göstergelerdeki iyileşme ve düşük enflasyon ortamı şirketlerin uzun dönemli yatırım kararlarını daha sağlıklı alabilmesini sağlamış; bu ise yatırımlarda artış olarak ekonomiye yansımıştır. Ayrıca, kriz sonrası ülke ekonomisinin dışa açıklığının artması rekabet ortamını artırarak, ar-ge ve beşeri sermaye yatırımları üzerinde tetikleyici rol oynamıştır. Bununla birlikte Türkiye'nin eğitim, ar-ge ve beşeri sermaye yatırımlarında gelişmiş ülkelere oranla yetersiz olduğu açıktır.

3.3. Sosyal Değişim

2001 krizi ile birlikte toplumun ekonomik olaylara olan duyarlılığı artmış ve bunun sonucunda artan “bilinçlenme” siyasi mekanizma üzerinde belirttiğimiz toplumsal tepkinin ilk basamağını oluşturmuştur. Artan bilinçlenme, siyasilerin popülist politika uygulamalarının önündeki önemli engellerden biri durumundadır. Ekonomi bilgisindeki artış; toplumun vergi, gelir dağılımı, iktisadi kaynakların kullanımı gibi konuları daha sorgulayıcı tarzda ele almasını da mümkün kılmaktadır. Toplum 2001 kriziyle birlikte, uzun dönemli büyümenin; kaynakları etkin alanlara yönlterek üretimin sağlıklı bir şekilde artırılabilmesi ile mümkün olabileceği gerçeğini bizzat öğrenmiştir. Bununla birlikte, uzun dönemli büyümenin temelinde yer alan “girişimcilik, teknoloji, zaman kullanımı, verimlilik” gibi kavramların lise hatta ilköğretimde verilen eğitimle desteklenmesi, bu bilinçlenmenin kalıcı olmasını sağlaması açısından önemlidir.

2001 krizinin siyasi mekanizma, toplum ve özel sektör üzerindeki değiştirici etkisinin geçici olması durumunda ise Taymaz ve Suiçmez'in de (2005: 73) belirttiği gibi, Türkiye ekonomisindeki daralma dönemlerinin gittikçe şiddetleneceği ihtimali güçlenmektedir.

4. ÜRETİM, İSTİHDAM, VERİMLİLİK DEğİŞİMLERİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BÜYÜME

Sürdürülebilir büyüme için řu ana kadar yapılan tüm değerlendirmelerin ulaşmak istediği nihai hedef, istikrarlı bir üretim artışıdır. Üretim artışının temelinde ise verimlilik kavramı bulunmaktadır. İktisadi dalgalanmalar esas olarak sanayi üretimindeki dalgalanmalarla ilişkilendirildiği için, bu bölümde imalat sanayindeki verimlilik değişimleri üzerinde durulmaktadır.

Çizelge 2. İmalat Sanayinde retim, İstihdam ve Verimlilik Değişimleri (1997=100)

	1990– 2006	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Üretim	96,1	102,1	92,4	102,6	112,1	123,7	129,6	136,8
İstihdam	91,7	89,1	81,7	82,2	83,7	85,4	84,8	84,2
Emek Verimliliği	106,6	114,6	113,1	124,8	133,9	144,9	152,9	162,5
Reel Saat creti	104,5	111,3	95,9	90,0	88,3	90,5	92,2	93,1

Kaynak: TCMB, <http://tcmbf40.tcmb.gov.tr/cbt.html>, 14.05.2007.

Çizelge 2 incelendiğinde, 2001 yılında 92,4 olan imalat sanayi üretim endeksinin, 2006 yılında 136,8 olduğu görülmektedir. 2001'den günümüze imalat sanayi üretime % 48 oranında artmıştır. 2001 yılında 81,7 olan imalat sanayi üretiminde çalışanlar endeksi, 2006 yılında 84,2 seviyesine yükselmiştir. 2001'den günümüze istihdamdaki artış % 3'dr. 2006 yılında ulaşılan 84,2 endeks değeri; 2000, 2004 ve 2005 değerlerinin altındadır. Nitekim, 2000 yılına göre istihdam % 5,5 azalmıştır. İmalat sanayi üretim endeksinin, imalat sanayi üretiminde çalışanlar endeksine bölünmesiyle, 2001- 2006 dönemi işçi başına düşen katma değer değişimi analiz edilebilir. Elde edilen emek verimliliği endeksi, 2001 yılında 113,1 olurken; 2006 yılında 162,5 değerine ulaşmıştır. Bu durum 2001'den günümüze emek verimliliğinde % 43,6'lık bir artışı göstermektedir. O halde incelenen 2001- 2006 dönemi boyunca gerçekleşen % 48'lik üretim artışı, sadece % 3 oranında bir istihdam yaratabilmiştir.

Üretim, istihdam ve verimlilik ile reel ücret arasındaki ilişki ise, sorunu daha da derinleştirmektedir. İmalat sanayi üretimde çalışılan saat başına reel ücret endeksi incelendiğinde, 2001 yılında 95,9 olan endeks değerinin 2006 yılında 93,1 olduğu görülmektedir. Reel saat creti 2001 krizinden günümüze % 2,9 azalmıştır. Reel saat ücretini 2000 yılı ile kıyasladığımızda ise, imalat sanayi üretimde çalışılan saat başına reel ücretteki azalma % 17,8'e varmaktadır. 2001 sonrası dönemde, emek verimliliği % 43,6 oranında artarken, reel ücretler % 2,9 oranında düşmüştür. Diğer bir deyişle, incelenen dönemde önemli bir üretim artışı olmasına karşın, istihdam artışı görece kısıtlı kalmış, hatta

2000 senesine göre azalmıştır. Bu durum ise emek verimliliğine önemli bir artış olarak yansımıştır. İstihdamın nisbeten az artmasına, emek verimliliğinin yüksek seviyede olmasına rağmen reel ücretler azalmıştır.

Kriz yılları bir ülkenin üretim, istihdam, verimlilik gibi makro ekonomik göstergelerinin dip yaptığı dönemi simgelemektedir. Bu bakış açısıyla 2006 yılsonu rakamlarını, 1990-2006 dönemi ortalama endeks değerleriyle karşılaştırmak anlamlı olacaktır. 1990- 2006 dönemi üretimin ortalama endeks değeri 90,6, 2006 yılında ise 136,8'dir. O halde ortalama endeks değerine göre üretimdeki artış % 42'dir. 1990- 2006 dönemi istihdam endeks değeri 91,7, 2006 yılı endeks değeri ise 84,2'dir. 2006 yılında ulaşılan istihdam seviyesi, 1990-2006 dönemi ortalamasının % 8,2 altındadır. Bu durumda daha az istihdam ile daha çok üretim elde edilmiştir. Bu durum "ekonomiklik" prensibine uygun olmakla birlikte, tam istihdam hedefi ile çelişmektedir. Emek verimliliği endeksi incelendiğinde ise, 1990- 2006 dönemi ortalama endeks değerine göre emek verimliliğinin 2006 yılında % 52,4 arttığı görülmektedir. İşçi başına üretim gücünü simgeleyen emek verimliliği % 52,4 artarken, reel saat ücreti % 10,9 düşmüştür.

Ekonomik faaliyetlerde genişleme döneminin yaşandığı böyle bir dönemde dahi, reel saat ücretinin 1990- 2006 ortalamasının %10,9 altında olması dikkate değerdir. Emek verimliliğindeki artışın sürdürülebilir olması, istihdamın baskı altına alınması ve reel ücretlerin düşürülmesine dayanmamalıdır. Bu artış, üretimden elde edilen gelirin toplumun her kesimine adil biçimde dağıtılarak iç talebin sağlıklı biçimde artırılmasıyla sürdürülebilir hale gelecektir. Özellikle Türkiye gibi nüfus artışı yüksek olan bir ülkede yatırımların istihdam yaratma potansiyeline sahip olması önemlidir. Bu nedenle Türkiye'nin ihtiyacı; yatırımların, üretimin, ihracatın, reel ücretlerin, istihdamın ve verimliliğin hep birlikte arttığı "dinamik bir verimlilik"tir. Dinamik verimliliğe sahip bir ekonomi, sürdürülebilir büyümeyi de sağlayabilecektir. Diğer türlü, reel ücretlerdeki azalma eninde sonunda iç talebin üretimi kısıması sonucunu doğuracak ve ekonomik büyümenin önünde önemli bir engel teşkil edebilecektir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye ekonomisi, 2002 yılından itibaren güçlü büyüme oranlarını düşük enflasyon ortamı içerisinde yakalamıştır. Burada alışlageldiği üzere "üstelik düşük enflasyon ortamı içerisinde" ifadesinin kullanılmamasının ana nedeni, YNS'de de görüldüğü üzere, düşük enflasyonun potansiyel üretime ulaşmada bir ön şart olmasıdır. Çalışmanın amacı, bu büyüme oranlarının gelecek yıllara taşınabilme imkânlarının araştırılmasıdır. Bu amaca yönelik olarak çalışmanın bütünü değerlendirildiğinde, yeni neoklasik sentezin önerileri ışığında Türkiye ekonomisi için aşağıdaki değerlendirmeler yapılabilir:

(1) Makroekonomik istikrarın temelinde mikroekonomik sağlık yatmaktadır. Mikroekonomik sağlıktan kasıt, firma ve bireylerin optimal üretim için gerekli unsurlarla donatılabilmesidir. Günümüzde bilgi, en önemli üretim faktörü olarak ortaya çıkmaktadır. İşgücünün sahip olduğu yetenek, beceri ve bilgilerin toplamı şeklinde ifade

edilen beşeri sermaye, katma değeri yüksek malların üretimini sağlamakta ve verimliliği artırarak üretimin istikrarlı bir biçimde artmasında öncü rol oynamaktadır. Bu noktadan hareketle;

- Tüm bir eğitim sistemi çağın gereklerine göre yeniden planlanmalıdır. Bu planlama yapılırken, bireylerin “zaman kullanımı, etkinlik, girişimcilik” gibi ekonomik kalkınmada önemli yer tutan kavramları içselleştirmeleri sağlanmalıdır.
- Üretilen ve ithal edilen teknolojilerin etkin kullanımının sağlanması amacıyla, meslek liseleri ve meslek yüksek okullarının donanım ve bilgi seviyesi artırılmalıdır.
- Bilinçli bireylerin toplumsal tepkisi, demokratik bir toplum için olduğu kadar sağlam bir ekonomik yapı için de gereklidir. Bu nedenle, eğitim sistemi “birey”i esas almalı ve ona değer vermelidir.
- Bilginin ön plana çıktığı yeni üretim süreci, bilimsel düşünebilen, sorgulayabilen, pratik çözümler üretebilen birey istemektedir. Eğitim sistemi bunu sağlayıcı olmalıdır.
- Küreselleşen dünyada yabancı dil eğitimine verilen önem artırılmalıdır.
- Girişimcinin üretimin temelini oluşturduğu unutulmamalı ve yatırımın önündeki bürokratik engeller mümkün olduğunca azaltılmalıdır.
- Özellikle KOBİ'lere yönelik finansal risk eğitimleri verilmeli ve KOBİ'lerin bilgi teknolojilerinden mümkün olduğunca yararlanmaları sağlanmalıdır.

(2) Ekonomik faktörlerin beklentileri, iktisadi dalgalanmayı yönlendirici bir faktör olması açısından önemlidir. Bu amaçla;

- Siyasi otorite, gerekirse maliye politikalarını belli kurallara dayandırarak popülist harcamalardan kaçınmalıdır.
- Bütçe açığının, beklentileri bozucu ve nihayetinde enflasyonu tetikleyici rolü dikkate alınarak açığın yapısal olarak giderilmesinin yolları aranmalıdır.
- Kamu harcamaları; altyapı, araştırma geliştirme gibi verimliliği artıran ve sonuçta üretimle yakın ilişki içerisinde bulunan alanlara kaydırılmalıdır. Devlette etkinlik sağlanmalı ve gizli işsizlik önlenmelidir.
- Siyasi istikrarsızlık, belirsizlik ortamı doğurduğu için kısa dönemde beklentiler üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilmektedir. Beklentilerdeki bu bozulma ilk olarak yatırımların ertelenmesi sonucunu doğurarak, istihdamı olumsuz etkileyebilecektir.
- Şeffaflık, hız ve kolaylık sağlaması açısından e-devlet çalışmaları hızlandırılmalıdır.
- Merkez Bankası bağımsızlığına kamuoyu nezdinde gölge düşürecek hareketlerden kaçınılmalıdır.
- Enflasyonun sürdürülebilir ekonomik büyümenin en büyük düşmanı olduğu gerçeği topluma anlatılmalıdır.

- Bireylerin fiyat artışlarına karşı daha duyarlı olmaları sağlanmaya çalışılmalıdır. Bu alışkanlık ilkokuldan itibaren verilmeli ve fiyat sormanın ayıp değil, gereklilik olduğu anlatılmalıdır.
- Gazete, TV gibi kitle iletişim araçlarında dolar, borsa, faiz gibi göstergelerin yanında belli sıklıklarla enflasyon, bütçe açığı, iç/dış borçlar gibi veriler yayımlanarak toplumun dikkati bu noktalara çekilebilir.
- Halkımızın önemli bir kısmının üniversite eğitimi alamadığı düşünüldüğünde, bu amaçla lise eğitimine “ekonomik göstergeler” isimli bir ders konulabilir.

(3) Para politikası özellikle enflasyon üzerinden reel ekonomiyi etkilemektedir. Bu nedenle;

- Merkez Bankası'nın “kredibilite”sinin başarılı bir para politikası uygulamasında ilk şartlardan olduğu düşünüldüğünde, bunun öneminin hem Merkez Bankası'nın kendisi hem de hükümet ve kamuoyu tarafından iyi bilinmesi sağlanmalı; böylece Merkez Bankası'nın gereksiz polemiklerle yıpratılması önlenmelidir.
- Merkez Bankası'nın temel hedefi olan fiyat istikrarından sapması yönündeki baskıların, uzun dönemli büyüme oranını düşürmekle eşdeğer olduğu unutulmamalıdır.
- Cari açığın finansmanında doğrudan yatırımın payı artmakla birlikte, sıcak para olarak nitelendirdiğimiz kısa vadeli sermayenin payı hâlâ önemli bir unsurdur. Bütçe dengesindeki bozulma, para politikası uygulamasındaki hatalar ve/veya dışsal bir şok riski artırıp, beklentileri bozarak; enflasyon ve faizlerin artmasına neden olabilir. Bu durum ise, cari açık finansmanı sorunu ile ülkeyi karşı karşıya bırakabilir.
- Dışsal şoklar değerlendirildiğinde en önemli şok kaynaklarının, Irak'daki istikrarsızlık, ABD'nin yürüteceği olası bir İran harekâtı ve bu iki olayın desteklediği/destekleyeceği petrol fiyat artışları olabileceği görülmektedir. Son dönemde sıkça tartışılan “Küresel Isınma”ya bağlı olarak, özellikle tarımsal üretimde meydana gelebilecek bir azalma da dışsal şok olarak değerlendirilebilir.

(4) Uzun dönemde ekonomik büyümenin en önemli kaynağı teknolojik gelişme sonucu sağlanan verimlilik artışıdır (Taymaz ve Suiçmez, 2005: 73). Bu noktadan hareketle;

- Büyümenin verimliliğe dayanması, enflasyonun düşmesine önemli katkılar sağlayacak ve düşük enflasyon ortamında firmalar kârlılıklarını ancak yüksek verimlilik ile artıracaklardır.
- Rekabetçi ortam verimlilik artışı sağladığından devlet, oligopolcü yapıların ve ticari engellerin azalmasını sağlayacak önlemler almalıdır.
- Bilgi yayılımının en üst düzeye çıkmasını sağlamak amacıyla, devlet-firma-üniversite işbirliği artırılmalıdır.

- Artan üretimin, istihdam ve reel ücretlere yansıtılması sağlanarak, istihdam azalması ve reel ücret düşüşüne dayanan “statik” verimlilik durumundan kurtulunmalı; yatırım-üretim-ihracat-istihdam ve reel ücretlerin hep birlikte artırılabilceği “dinamik” bir verimliliğe geçilmelidir. Bu durum işsiz sayısının çokluğu ve yeni teknoloji kullanımının istihdamı azaltıcı etkisi gibi nedenlerle kısa dönemde başarılmasa bile, orta ve uzun vadede sürdürülebilir büyümenin sağlanması için şarttır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- BURNS, A. F. ve MITCHELL, W. C. (1946), **Measuring Business Cycle**, NBER, Nr.2, New York.
- COOPER R. ve JOHN A. (2000), “**Imperfect Competiton and Macroeconomics: Theory and Quantitative Implications**”, Cahiers d’Economie Politique, 37, 289-328.
- DANTHINE J. P. ve DONALDSON J. B. (1990), “**Efficiency Wages and the Business Cycle Puzzle**”, European Economic Review, 34, 7, 1275-1301.
- EKİNCİ, A. (2006), **İktisadi Dalgalanmaların Kavramsal ve Teorik Analizi**, KTÜ SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- GOODFRIEND, M. ve KING, R. (1997), “**The New Neoclassical Synthesis and The Role of Monetary Policy**, NBER Macroeconomic Annual, pp. 231-283.
- LINNEMANN L. ve SCHABERT A. (2003), “**Fiscal Policy in the New Neoclassical Synthesis**”, Journal of Money, Credit and Banking, 35, 6, 1-22.
- MANKIW, G. N. (1989), “**Real Business Cycle: A New Keynesian Perspective**”, NBER Working Paper, 2882.
- MANKIW, G. N. (2006), “**The Macroeconomist As Scientist and Engineer**”, NBER Working Paper, 12349.
- MCGRATTAN, E. R. (2006), “**Real Business Cycle**”, Federal Bank of Minneapolis Research Department, Staff Report 370, (<http://minneapolisfed.org/research/SR/SR370.pdf>).
- PARKIN, M. (2003), **Macroeconomics**, Sixth Edition, Pearson Education Inc., USA.

- SNOWDON, B., VANE, H. ve WYNARCZYK, P. (1994), **A Modern Guide to Macroeconomics: An Introduction to Competing Schools of Thought**, Edward Elgar Publishing Limited, Cambridge.
- TAYMAZ, E. ve SUIÇMEZ, H., (2005), “**Türkiye’de Verimlilik, Büyüme ve Kriz**”, Verimlilik Raporu, MPM Yayınları, Ankara.
- ZOUACHE, A. (2004), “**Towards a ‘New Neoclassical Synthesis’? an Analysis of the Methodological Convergence Between New Keynesian Economics and Real Business Cycle Theory**”, History of Economic Ideas, XII.